

ΚΕΝΤΡΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΘΕΜΑΤΑ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ – ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ
6-6-2022

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1

α)

1. ΣΩΣΤΟ
2. ΛΑΘΟΣ
3. ΛΑΘΟΣ

β)

- α. φωνή – 2. ζών
- β. λόγος – 1. άνθρωπος
- γ. λυπηρόν – 2. ζών
- δ. δίκαιον – 1. άνθρωπος

B1

Ο Αριστοτέλης ξεκινά από τη γνωστή θέση του ότι η φύση δεν κάνει τίποτε δίχως λόγο και χωρίς αιτία (οὐθέν γάρ, ὡς φαμέν, μάτην ἢ φύσιν ποιεῖ). Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνει σε πολλές πραγματείες του. Βλέπουμε, λοιπόν, για μια ακόμη φορά το βασικό αξίωμα του Αριστοτέλη που είναι η σκοπιμότητα όλων των φυσικών όντων. Οι φυσικές υπάρξεις κινούνται από μόνες τους προς κάποιον σκοπό (τελολογική αντίληψη).

Ο Αριστοτέλης φέρνει ακόμα ένα επιχείρημα, για να αποδείξει ότι ο άνθρωπος είναι ζών πολιτικόν, προχωρώντας μάλιστα στη διάκριση του από τα άλλα ζώα που ζουν ομαδικό βίο, για να παρουσιάσει το νέο αποδεικτικό στοιχείο, το λόγο. Αναπτύσσει λοιπόν τον εξής συλλογισμό:

α. Η φύση δεν κάνει τίποτε δίχως λόγο και δίχως αιτία. Έτσι, όταν δημιουργεί ένα ον, το εφοδιάζει με όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία θα του είναι απαραίτητα, όταν αυτό θα φτάσει στην τελική μορφή του.

β. Στα άλλα ζώα η φύση έδωσε τη φωνή, για να εκφράζουν το ευχάριστο και το δυσάρεστο, και αυτό είναι το μόνο που τους χρειάζεται να αντιλαμβάνονται και να το κάνουν φανερό το ένα στο άλλο.

γ. Στον άνθρωπο όμως η φύση προχώρησε περισσότερο. Επειδή τον προόριζε να ζήσει σε πολιτική κοινωνία, του έδωσε και το εργαλείο με το οποίο θα μπορούσε να ζήσει σ' αυτήν. Του έδωσε δηλαδή το λόγο, με τον οποίο αντιλαμβάνεται (και κάνει φανερά) το ωφέλιμο και το βλαβερό, το καλό και το κακό, το δίκαιο και το άδικο, χωρίς τα οποία δεν μπορεί να υπάρξει πολιτική κοινωνία, γιατί η συμμετοχή σ' αυτά είναι που συνιστά την πολιτική κοινωνία.

δ. Αφού λοιπόν η φύση έδωσε στον άνθρωπο το εργαλείο με το οποίο μπορεί να αντιλαμβάνεται αυτά και να συμμετέχει σ' αυτά, δηλαδή να ζει σε πολιτική κοινωνία, ο άνθρωπος εκ φύσεως είναι πολιτικό ζώο

Η αναφορά του Αριστοτέλη στο λόγο ως ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου από τα άλλα πλάσματα εγγράφεται στη θεωρία του για τὰς δυνάμεις και τὰς ἐνεργείας. Ο φιλόσοφος δηλαδή βλέπει το χάρισμα του λόγου ως μια δυνατότητα για τη δημιουργία πολιτικής κοινωνίας κι όχι ως μια ιδιότητα που αναπόφευκτα οδηγεί εκεί, με άλλα λόγια είναι απαραίτητη προϋπόθεση ο λόγος για την ύπαρξη πολιτικής κοινωνίας αλλά όχι και ικανή.

Ο λόγος είναι πράγματι μια ανώτερη ανθρώπινη ιδιότητα: είναι ταυτόχρονα η σκέψη και η λεκτική αποτύπωσή της* η λειτουργία κατά την οποία, αφενός, ο νους συλλαμβάνει, επεξεργάζεται, συνδυάζει και συνθέτει νοήματα και, αφετέρου, τα διοχετεύει σε λέξεις, που είναι εκφράσεις λεπτότερες από τις απλές φωνές, όπως είναι λεπτότερες διαρκώς και περισσότερες οι νοητικές συλλήψεις και κατασκευές που οι λέξεις εκφράζουν. Αυτό μάς διδάσκει και το παράδειγμα του κειμένου: τις έννοιες του ευχάριστου και του δυσάρεστου, τις συλλαμβάνει και ένας νους που δε διαθέτει λόγο (λογική), τις εκφράζει δε και μόνη η φωνή χωρίς να είναι αναγκαίος ο λόγος (η σύνθετη έκφραση για μια σύνθετη σύλληψη). Τις έννοιες όμως του δικαίου και της αδικίας μπορεί να τις συλλάβει και να τις εκφράσει μόνο ένα ον με λόγο.

B2

Ο Επίκτητος στο απόσπασμα από το έργο του «Διατριβαί», εντάσσει τον άνθρωπο της εποχής του σε μια παγκόσμια κοινότητα, ως πολίτη του κόσμου (Ἐπὶ τούτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου καὶ μέρος αὐτοῦ). Με το **β' ενικό πρόσωπο** (εἶ) ο φιλόσοφος παρακινεί τον αναγνώστη να σκεφτεί, να υιοθετήσει μια συγκεκριμένη στάση ζωής. Παράλληλα, ο φιλόσοφος συνομιλεί με τον εαυτό του. Το στοιχείο αυτό δίνει στο κείμενο ένα βιωματικό τόνο, όχι έμμεσα και αφηρημένα αλλά συγκεκριμένα και άμεσα, απευθυνόμενος σε καθέναν προσωπικά, να συνειδητοποιήσει το ρόλο του στον κόσμο.

Ο στωικός φιλόσοφος δεν θεωρεί τον άνθρωπο ως ένα από τα υπηρετικά μέρη του κόσμου (οὐχ ἓν τῶν ὑπηρετικῶν), δηλαδή δεν είναι κάποιος που υποτάσσεται στο θέλημα άλλων, εφαρμόζοντας τυφλά εντολές, αλλά τονίζει ότι ο άνθρωπος είναι ένα από τα ηγεμονικότερα μέρη του κόσμου (ἓν τῶν προηγούμενων). Με αυτό εννοεί ότι η θέση του στον κόσμο είναι ιεραρχικά η ανώτατη. Είναι ηγέτης, αρχηγός και όχι υπηρέτης, κάποιος που υποτάσσεται στο θέλημα άλλων. Αυτή η ηγετική του θέση που έχει στο σύμπαν απορρέει από τη λογική του φύση, δηλαδή από την ικανότητα του να κατανοεί τη θεϊκή διακυβέρνηση του κόσμου.

Το **ρητορικό ερώτημα** «Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;» αποτελεί λογική συνέχεια της παραδοχής, ότι ο άνθρωπος είναι και πρέπει να αυτοπροσδιορίζεται ως πολίτης του κόσμου. Ο Επίκτητος επιχειρώντας να δώσει απάντηση σε αυτό το ερώτημα, διατυπώνει την άποψη ότι ο ρόλος του ανθρώπου είναι να μην προτάσσει το προσωπικό συμφέρον και να μην αποφασίζει για τίποτα, σαν να ήταν αποκομμένος από την ολότητα. Πρέπει να συνειδητοποιήσει πως δεν είναι ανεξάρτητος και αυτόνομος, αλλά αντίθετα εντάσσεται, υπάγεται σε ένα σύνολο, σε μια παγκόσμια κοινότητα, αποτελώντας οργανικό τμήμα της.

B3

- 1) δ
- 2) α
- 3) ε
- 4) β
- 5) στ

περισσεύει το γ.

B4

α)

- 1) ε
- 2) δ
- 3) ζ
- 4) β
- 5) α
- 6) στ

Περισσεύει το γ.

β) «αδούλευτον»: Τα χωράφια έμειναν αδούλευτα εξαιτίας του πολέμου.

«προηγούμενων»: ο συγγραφέας έχει αποκηρύξει το προηγούμενο βιβλίο του και ετοιμάζει το καινούργιο έργο του.

B5

Ο Παπανούτσος στο κείμενο του συσχετίζει την προαίρεση με τη βούληση ως λειτουργίες του ανθρώπου (Όπου προαίρεση... ούτε βούληση). Ωστόσο, υποστηρίζει ότι συχνά ο άνθρωπος λειτουργεί μηχανικά, υποταγμένος στις κοινωνικές επιταγές (Πρώτον ότι προαίρεση ... ο κοινωνικός εθισμός.), φέρεται κομπορμιστικά λόγω της καθημερινότητας του. Από την άλλη, σε αντίθεση με τα ζώα, στα οποία αναγνωρίζει την άλογη βιολογική εξάρτηση (Στο ζώο υπάρχει ό ρ ε ξ η, όχι βούληση), ο άνθρωπος έχει τη βούληση και συγκεκριμένα την ηθική βούληση με την πλήρη έννοια, η οποία προέρχεται από την προαίρεση (Δεύτερον ότι μόνο στον άνθρωπο ... άνθρωπο έχουμε προαίρεση).

Παρόμοια στον Επίκτητο, η προαίρεση είναι ένας σημαντικός όρος της αρχαίας ηθικής φιλοσοφίας του. Ο φιλόσοφος την θεωρεί ως το κράτιστον, το κυριώτερον και το ισχυρότερον στοιχείο του ανθρώπου. Εκτός από τη γενική σημασία της προτίμησης, σημαίνει την ελεύθερη βούληση, την ελεύθερη στοχαστική επιλογή ενεργειών που συγκροτεί τον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Είναι κυρίως μια κρίση, η έλλογη ικανότητα να επιλέγουμε και να αποβλέπουμε στα αποτελέσματα των πράξεων μας. Προϋπόθεση για την προαίρεσιν είναι η διαίρεσις των πραγμάτων σε αυτά που εξαρτώνται από εμάς (τα ἐφ' ἡμῖν) και σε αυτά που βρίσκονται πέρα από τις δυνάμεις μας (τα ἀπροαίρετα, τα οὐκ ἐφ' ἡμῖν) και είναι ἀδιάφορα για εμάς και την επίτευξη της ευδαιμονίας. Επομένως, η έννοια της προαιρέσεως καλύπτει τόσο την ηθική θέληση, τη βούληση, η οποία ενυπάρχει στον άνθρωπο ως έλλογο ον.

Γ1

Αν δανειστούμε χρήματα, τότε θα είμαστε σε θέση, προσφέροντας μεγαλύτερο ημερομίσθιο (μισθό), να προσελκύσουμε όλους τους ξένους πεζοναύτες. Η Αθήνα αγοράζει την δύναμή της από άλλους πολύ περισσότερο από ό,τι την βασίζει στα δικά της μέσα, ενώ η δική μας δύναμη κινδυνεύει πολύ λιγότερο να πάθει το ίδιο, γιατί στηρίζεται περισσότερο στους στρατιώτες μας παρά στο χρήμα.

Γ2

Οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν ότι οι Πελοποννήσιοι θα νικήσουν τους Αθηναίους γιατί υπερέχουν και σε αριθμό και σε πολεμική πείρα, αλλά και επειδή όλοι ανεξαιρέτως πειθαρχούν στις διαταγές. Όσο για το ναυτικό, που είναι η δύναμή των Αθηναίων, θα δημιουργήσουν κι ίδιοι στόλο με δικά τους χρήματα και με τα χρήματα που βρίσκονται στην Ολυμπία και στους Δελφούς. Αν δανειστούν χρήματα, τότε θα είναι σε θέση, προσφέροντας μεγαλύτερο ημερομίσθιο, να αποσπάσουν όλους τους ξένους που υπηρετούν στα καράβια τους. Γιατί η Αθήνα αγοράζει

την δύναμή της από άλλους πολύ περισσότερο από ό,τι την βασίζει στα δικά της μέσα, ενώ η δική τους δύναμη κινδυνεύει πολύ λιγότερο να πάθει το ίδιο, γιατί στηρίζεται περισσότερο στους στρατιώτες τους παρά στο χρήμα.

Γ3

α) «Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τοὺς πολέμους ἐγείρω»

β) ἀμυνόμεθα: ἀμυναί / καταθησόμεθα: κατάθου / εἰκὸς ἐστὶ (εννοούμενο): γενοῦ / ἐπικρατῆσαι: ἐπικράτησον / προύχοντας: πρόσχες
πολλά: πλείονα & πλείω ἢ πλέονα & πλέω

Γ4

α)

- ἔχοντες: αιτιολογική συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος (εναλλακτικά τροπική)
- ἐπικρατῆσαι: Υποκείμενο στο εἰκὸς (ἐστὶ), αναγκαστική ετεροπροσωπία
- πλήθει: δοτική αναφοράς στο προύχοντας
- μισθῶ: δοτική του μέσου στο ὑπολαβεῖν
- ναυβάτας: αντικείμενο στο ὑπολαβεῖν
- ἢ οἰκεία: = β' ὅρος σύγκρισης ἀπὸ το μᾶλλον, κατηγορούμενο

β.

Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον αὐτοὶ δὲ τότε ἀδικούμενοι τὸν πόλεμον ἐγείρουν

Επιμέλεια: Βασιλειάδου Μ., Εσκιτζή Ρ., Νεοχωρίδου Ι., Σεβρής Κ.,
Φραγκοσυκάς Π.